

Narodnooslobodilačkih odbora na području Biograda u prošlom ratu« (659—669), smatrajući da su svojim radom predstavljali glavni oslonac antifašističkog pokreta.

Posljednja tri rada odnose se na suvremenu problematiku biogradskog zdravstva i privrede. J. Labar donosi »Osvrt na povijest bolnice u Biogradu na Moru u povodu 55. obljetnice postojanja« (670—676), V. Prtenjača razmatra »Novije rezultate RO 'Vrana'« i pravce razvoja poljoprivrede biogradskog područja (677—696), a B. Jurić podnosi referat »Fragmenti za povijest turizma u Biogradu« (697—706).

U posljednjem dijelu zbornika objavljena je »Rasprava o predavanjima na znanstvenom skupu u Biogradu od 11. do 13. studenog 1988.« (707—714), te, u prilogu S. Batovića »Važnija dostignuća znanstvenog skupa održanog u Biogradu od 11. do 13. studenog 1988.« (715—717) i »Neposredni zadaci u razvitku biogradskog kraja« (718—720).

Zaključujući, naposljetku, prikaz objavljenih referata znanstvenog skupa, možemo primjetiti da su u njima na interdisciplinarni i metodološki suvremen način predstavljena brojna pitanja iz prošlosti i sadašnjosti biogradskog područja. Posebno je iscrpno i brojnim radovima predstavljena problematika prethistorije, antičkog, ranosrednjovjekovnog i suvremenog razdoblja povijesti i kulture, dok je, nešto slabije zastupljeno doba mletačkog i turskog vrhovništva nad ovim područjem. U cjelini uzevši, organizacijska koncepcija znanstvenog skupa može poslužiti kao dobar primjer za održavanje sličnih sistematskih i interdisciplinarno zasnovanih istraživanja prošlosti i kulture ostalih mikroregija u Hrvatskoj.

Lovorka Čoralčić

IVAN PEDERIN: MLETAČKA UPRAVA, PRIVREDA I POLITIKA U DALMACIJI (1409—1797)

Dubrovnik 1990, str. 243.

Djelo I. Pederina nastalo je, kako to autor u uvodnom poglavlju ističe (5—6), s ciljem da se napiše povijest mletačke uprave u Dalmaciji s obzirom na djelovanje, strukturu i nadležnost mletačkih organa vlasti u Dalmaciji od 1409—1797. g. Mletačka država prikazana je kao politički i gospodarski čimbenik, te u svom utjecaju na selo, crkvene institucije i privrednu djelatnost u dalmatinskim gradovima i selima. Glavni izvori kojima se autor služio su fond »Ducali i terminazioni« u Historijskom arhivu u Zadru, koji se sastoji od pisama dužda i mletačkog vijeća i magistrata zadarskom knezu, kapetanu i generalnom providuru Dalmacije i Albanije sa sjedištem u Zadru. Pored toga, od neobjavljene arhivske građe autor je koristio knjige generalnih providura (Hazd) splitski »Libro d' oro« (Muzej grada Splita) i izvore u Archivio di stato u Veneciji.

U prvom poglavlju »Mletačka uprava i njezini organi u XV i XVI st.« (7—42) autor ukratko prikazuje društvenu i političku situaciju u Dalmaciji uoči njezinog podvrnuća Veneciji 1409—20. g., ukazujući napose na borbu za utjecaj u komunalnoj upravi između plemstva i pučana, sukobe republikanske i monarhističke stranke u gradovima i pravnu podlogu mletačke vlasti u Dalmaciji. Iscrpno analizira strukturu i karakter rada mletačkih organa vlasti, počevši od kneza i kapetana kao vrhovne izvršne vlasti, preko djelovanja kamerlenga, kancelara, pisara, kaštelana, tumača, glasnika i dr. činovnika, pa sve do službi priora ubožnica i brodogradilišta. Prikazujući odnose između Crkve i države u Dalmaciji s obzirom na ovlasti crkvenih velikodostojnika, samostanskih i crkvenih ustanova, te kontrolu prihoda i rashoda crkvenih dobara i poštivanje njihovih starih povlastica, autor ukazuje da se i pored zaštitničkog odnosa prema crkvi, država nametnula kao njezin »nadzornik u disciplinarnim pitanjima i proširila svoju nadležnost na područje crkvenih dobara« (35), ograničavajući utjecaj crkve prvenstveno na duhovnu djelatnost.

Poseban utjecaj na pravni i gospodarski život Dalmacije vršili su mletačko Veliko vijeće, Vijeće desetorice, te napose Vijeće umoljenih koje je donosilo »naj-

važnije odredbe o unutrašnjoj politici u Dalmaciji» (40) i bilo tvorcem »trgovinskog i carinskog sustava na Jadranu« (40). Mletačka uprava nadvladala je krizu feudalizma i razbila municipalnu razmrvljenost Dalmacije, ali je centralizam i jednostrano oslanjanje na grad i njegove političke organe slabilo domete uprave i vlasti.

U poglavlju »Mletačka uprava, vanjska i unutrašnja politika u Dalmaciji od XVI do XVIII stoljeća« (43—84) autor prikazuje različite aspekte pravnog političkog, gospodarskog i kulturnog života dalmatinskih gradova i sela tijekom dugog razdoblja mletačke uprave. Razdoblje XV st. obilježeno je uklanjanjem dalmatinskog municipalizma uvođenjem profesionaliziranog činovništva, podvrgavanjem crkve državnom nadzoru i razvijanjem mletačkog trgovinskog sustava na Jadranu. U XVI st. Venecija uzmiče pod naletom Turskog Carstva, a nedovoljan otpor osmanlijskim provalama veže seoski živalj uz uskoke čije gustrstvo ugrožava slobodu mletačkog trgovačkog sustava na Jadranu. Doba XVII st. vrijeme je postepenog sviđavanja teškoća i izlaska iz krize. Vlast se sve više oslanja na Pučku skupštinu i bratovštine, osniva se fontik i Sacro Monte di Pieta, u gradovima raste broj doseljenika iz talijanskih zemalja, ali se težište političkog, gospodarskog i socijalnog života sve više prenosi na selo čije je karakter hrvatski. U 18. st. započinje kriza mletačke uprave, korupcija, mito, seljački nemiri i hajdučija su sve češći, a u intelektualnim krugovima se javljaju slobodnozidarske akademije i jača utjecaj fiziokratskih načela.

U poglavlju »Važnija mjesta i funkcije u mletačkoj upravi u Dalmaciji i utjecaj mletačkih organa na zbivanja u Dalmaciji« (85—115) autor abecednim redom razmatra značajnije funkcije u mletačkom upravnom aparatu u Dalmaciji, način imenovanja, osobe koje su obnašale navedene službe, njihovo obrazovanje, podrijetlo, plaće i drugo. Mletački državni aparat prihvatio je i stare bizantske običaje, hrvatske seoske tradicije i turske vojne običaje i uključio ih u svoj sustav upravljanja. Stupanj dalmatinske autonomije bio je visok, a humanistička naobrazba talijanskih činovnika omogućavala je prenošenje »talijanske uljudbe« po »svoj Hrvatskoj, Bosni i dijelovima Crne Gore« (113).

»Mletački trgovinski sustav i trgovinska politika na Jadranu« (115—163) naslov je slijedećeg poglavlja u kojem je cilj: »utvrditi državnu intervenciju u trgovinu... prikazati carinski sustav i držanje Mletaka i odnos prema pojedinim robama« (115) koje su prolazile pomorskim i kopnenim putovima trgovine u Dalmaciji. Poreznom i carinskom politikom država nastoji trgovački promet usmjeriti ka Veneciji, određuje vrste uvozno-izvozne robe i utječe na maloprodaju do najsitnijih detalja. Nasuprot tome, fiziokrati Dalmacije u drugoj polovici 18. st. zahtjevaju posuvremenjenje gospodarstva i uprave, moderno zemljišno zakonodavstvo, slobodnu trgovinu, nove ceste i državni aparat čija će se načela poklapati sa interesima privatnog poduzetnika.

»Mletačka privreda u Dalmaciji« (165—202) je poglavlje u kojem se razmatraju raznovrsne gospodarske grane u Dalmaciji i sposobnost organa vlasti da svojom intervencijom usmjeravaju njezine razvojne tokove. Prikazan je razvoj zemljoradnje s obzirom na agrarno-proizvodne odnose i državnu intervenciju u odnos zemljoposjednika i obrađivača kroz stoljeća; opadanje brodogradnje uslijed restriktivnih mjera; rasprostranjenost i učestalost upotrebe mlinova na mletačkoj i turskoj stečevini; dobivanje pakline i smole; proizvodnja građevinskog kamena i rad vapnara; prve vijesti o lovu i njegovom značaju za privredu pojedinih oblasti (Čiovo, Hvar, Vrana); razvoj stočarstva s obzirom na rasprostranjenost pašnjaka, stočni fond seobe Vlaha-stočara, te Grimanijevu terminaciju o uzgoju i upotrebi pojedinih stočnih pasmina.

U posljednjem poglavlju djela »Gospodarska pitanja u očima austrijskih putopisaca« (203—221) autor analizira odlomke iz dnevnika i putopisa austrijskih državnika i znanstvenika (H. F. Roedlich, G. F. Germar, car Franjo I, J. M. von Liechtenstern, L. Klette, G. Kohl, F. Petter, J. P. Lorenz, H. von Guttenberg, F. Zikmundovski, A. Kirsch, R. Riedl i dr.) u kojima se donosi ocjena gospodarstva Dalmacije viđena očima pisaca koji potječu iz sredine sa razvijenijom privredom, te kritički gledaju na stanje u dalmatinskom gospodarstvu.

U zaključnom poglavlju (223—225) autor još jednom ukazuje na osobitosti mletačke uprave i djelovanje trgovinsko-carinskog sustava na Jadranu od 15. do 18. st. Smatra da je osnovni cilj Venecije bio zavladatai karavanskim pravcima iz Bosne i Srbije, vršiti pritisak na Napulj i Firenzu s jedne, te hrvatsku i bosansku vlastelu s druge strane. Trgovinski sustav bio je zasnovan na nizu povlastica,

a po svojim je značajkama anticipirao kasniji markantilizam i omogućio ulazak naših krajeva u međunarodni trgovački sustav.

Na kraju knjige nalazi se popis izvora, literature i kratice (227—237), te sažetak knjige na engleskom jeziku (239—241).

Zaključujući prikaz djela I. Pederina možemo primjetiti da ono predstavlja značajan doprinos proučavanju upravno-političkih i privrednih prilika u Dalmaciji u vrijeme mletačkog vrhovništva. Obimnim korištenjem izvorne građe autor donosi brojne konkretne primjere iz svakodnevnog života gospodarstva, uprave, sudstva, crkve i kulture u gradovima i selima. Premda su brojni podaci koje autor kronološki navodi unutar svakog poglavlja katkada nedovoljno sustavno nadovezuje jedan za drugim, te sadržajem otvaraju mogućnost stvaranja novih podtema i poglavlja, dragocjenost djela je upravo u tome što je ovom prilikom objavljeno mnoštvo činjenica o različitim aspektima dalmatinske prošlosti. Na pose u iscrpna, te poradi toga neophodna za buduća istraživanja upravne i političke povijesti Dalmacije, poglavlja u kojima se razmatraju funkcije u mletačkom upravnom aparatu s obzirom na mjesto djelovanja (grad-selo) i pojedine faze u višestoljetnoj mletačkoj upravi u Dalmaciji. U nedostatak knjige može se ubrojiti izostavljanje kazala osoba, geografskih pojmova i stvari.

U cjelini uzevši, rad I. Pederina pokazuje značaj i mogućnost korištenja izvornog arhivskog materijala za istraživanje različitih aspekata prošlosti Dalmacije tijekom vremena dugog povijesnog trajanja 1409—1797. g.

Lovorka Čoralić

ALFONSO CVITANOVIĆ: OTOK IŽ

Mjesna zajednica Veli Iž, 1989, str. 226

Djelo Alfonsa Cvitanovića »Otok Iž« nastalo je kao rezultat dugogodišnjeg autorova istraživanja prošlosti i sadašnjosti ovog otoka.

Za razliku od većine prethodnih autorovih radova u kojima se pretežno obrađuje problematika glagoljaške pismenosti, crkvenih ustanova, te pomorskog života na Ižu, Cvitanović se u ovom djelu isključivo bavi prirodno-geografskim osobinama otoka, te, u drugoj cjelini, demografskim razvojem i strukturom stanovništva Iža u razdoblju novije povijesti. Štoga su i poglavlja o kulturnoj baštini i društveno-gospodarskom razvoju otoka samo dopunski, opsegom neveliki dijelovi cjelokupnog djela.

Znatian dio knjige čine bilješke koje su jednako vrijedan dio knjige i u kojima autor donosi pojedinosti iz svakodnevnog života, običaja i zanimanja otočana.

Budući da nas više zanimaju demografske promjene i procesi na Ižu kao sastavni dio povijesnog razvoja otoka, to ćemo u ovom prikazu znatno više prostora posvetiti toj cjelini autorova istraživanja.

U prvom dijelu knjige (str. 11—104) autor obrađuje prirodno-geografske osobitosti otoka. Autor ukazuje na položaj i smještaj Iža u središnjem dijelu zadarskog arhipelaga, te na osnovu antičkih i srednjovjekovnih izvora tumači porijeklo naziva otoka, usvajajući pritom mišljenje P. Skoka da ono potječe iz predrimskog razdoblja.

Sljedeća poglavlja odnose se na geološke osnove otočnog reljefa, klimatske osobine, vjetrove, temperaturu, vlažnost i vode, te rasprostranjenost biljne vegetacije i životinjskih vrsta na otoku.

U zaključnom poglavlju prvog dijela autor navodi da se djelovanjem ljudskog faktora kroz prošlost postepeno mijenjala osnova iškog krajolika, prilikom čega je dimenzija i ubrzanje gospodarsko-društvenih promjena uvelike ovisila o strukturi i sastavu stanovništva, te intenzitetu demografskih gibanja na Ižu u prošlosti.

Struktura stanovništva i demografske promjene na otoku Ižu od 1857—1981. godine druga je tematska cjelina knjige (str. 105—214).

Služeci se službenim popisima stanovništva, glagoljaškim maticama crkvenih župa, matrikulama bratovština, »popisima duša« nastalim zbog potreba lokalnih

UDK 949.713

ISSN 0351-2142

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 24

ZAGREB

1991.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka ul.1

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti, tehnologije i informatike.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu R Hrvatske br. 6859 1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije R Hrvatske pod br. UP-547 2 — 84 — 1984.

RADOVI 24

Za izdavača
dr. Nikši Stančić

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

BOBAN mr. BRANKA, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
BUDAK dr. NEVEN, Filozofski fakultet Zagreb
ČORALIĆ LOVORKA, prof. Demonjina 9 Zagreb
GOLDSTEIN dr. IVO, Filozofski fakultet Zagreb
GRGIN BORISLAV, Filozofski fakultet Zagreb
HRABAK dr. BOGUMIL, Filozofski fakultet Novi Sad
JURIŠIĆ mr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
KEMBEROVIĆ HUSNIJA, prof. Sarajevo
KARAMAN dr. IGOR, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
KOLAR DIMITRIJEVIĆ dr. MIRA, Filozofski fakultet Zagreb
KOSTELAC ANA, student Filozofski fakultet Zagreb
KRIŽAK TIMUR, student Filozofski fakultet Zagreb
LABAŠ RENATA, student Filozofski fakultet Zagreb
LEČEK SUZANA, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
MIROŠEVIĆ dr. FRANKO, Školska knjiga, Zagreb
OČAK dr. IVAN, Kroflinova 38 Zagreb
PAVLIČEVIĆ dr. DRAGUTIN, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
POLIĆ BOBIĆ dr. MIRJANA, Filozofski fakultet Zagreb
PRLENDER mr. IVICA, Filozofski fakultet Zagreb
STRČIĆ dr. PETAR, Arhiv JAZU Zagreb